

HaKtav V'HaKabbalah: Yosef Gets Strong-armed

Parashat Vayeishev 5779

R' Yisroel Meir Rosenzweig - enrosenzweig@gmail.com

1. R' Yaakov Tzvi Mecklenburg [1785 - 1865, Germany, Russia], HaKtav V'HaKabbalah, Bereishit 37:18

1 (יח) ויתנכלו אתו להמיתו. דעת המפרשים ויתנכלו נתמלאו נכלים וערמומית כי תרגום להרגו בערמה (שמות כ"א) למקטלי'
2 בנכילו, וענינו המחשבה הרעה הצפונה בלב, ויהיה המעשה ממנו בערמה, ומלת אותו לא פרשו ככל אותו שבמקרא המורה על
3 הפעול, כי פועל התנכלות עומד הוא, ובפרט ההתפעל לא יהיה לעולם יוצא, לכן אמרו כי מלת אותו פה הוא במקום אליו,
4 ערש"י ובשאר מפרשים,
5 והדוחק מבואר, מלבד זה לפירושים המאמר למותר, למה לו למקרא להודיענו מחשבותם הרעה, הלא הודיענו דבר שפתותיהם
6 שהוציאו בפה מלא, לכו ונהרגוהו, ומחשבתם נכרת מתוך מוצא פיהם והוא יותר גרוע ממחשבה; לכן נ"ל שידיענו מאמר זה
7 אמתות כוונת האחים בדבורם ובמעשיהם עם יוסף אחיהם, שלא היו כ"א דבורים ופעלים מדומיים לעיני יוסף שרצונם להמיתו
8 ולהעבירו מן העולם, ושלא היתה כוונתם כ"א לאיימו ולהפחידו, כי עיני אחד להתנכלות ולערמה, הערמה היא הסתרת
9 והתעלמות המחשבה והפעולה מזולתו, וכן הוא ההתנכלות שהוא משותף במובנו עם שם כלי שהוא הקף חיצוני המסתר
10 והמכסה בחללו ובפנמיותו דבר מה, ויש שלשה מיני ערמה ונכילות, הא' הוא גנאי באמת כשיהיה תכלית בקשת הערמה להרע
11 אל הזולת כמו להרגו בערמה, הב' ערמה לשבח והוא כשיהיה תכלית הערמה להסתיר הענין כדי שלא יתנוק מאחרים, כמו
12 לתת לפתאים ערמה, אני חכמה שכנתי ערמה, הג' ערמה משותפת בשבח וגנאי, והוא כשהנגלה מן המעשה נראה גנות והנסתר
13 במחשבת העושה היא לשבח, עד"מ מערים אדם ואוכל, הנה האכילה בלתי מעושר היא פעולה הנגלית והנראית גנות בעברו על
14 מצות ד', אמנם הנסתר בפעולה זו והוא ההכנסה דרך גגין וחצרות הוא שבחו, כי בד"ז אין בפעולת האכילה שום איסור, ומזה
15 המין אמרו הוי ערום ביראה, שמסתתר במעשיו ובענינים הנוגעים בעבודת ד', באופן שהנגלה ממעשיו איננו משובח בערך
16 הסתרתו במחשבתו הרצוי, ומזה המין ג"כ בא אחיך במרמה, שהנגלה נראה פעל מגונה ובסתר פעולתו היתה משובחת כמבואר
17 שם בענין הבכורה, וממין הערמה הזאת דבר הכתוב כאן, והמובן במלת ויתנכלו פעל ערמה המשותפת בגנאי ושבח, חצניותו
18 גנות, ותוכן פנמיותו שבו, וכבר ידענו שבנין התפעל יורה ג"כ על פעל מדומה, והוא המתאר עצמו בתואר שאין בו באמת,
19 שילביש סתרו המשובח בבגד פעל מגונה, כמו מתרושש והון רב, שכב על מטתך והתחל (ש"ב י"ג), והנה תראה שבהתפעל
20 כזה יש פעולה עומדת עם פעולה יוצאת, כי יפעול בפעולתו המדומית על זולתו, שיתפעל האחר מפעל המדומה לחשבה לפעולה
21 אמתית, (ויש רבות במקרא הוראת התפעל לפעל יוצא, כמו והתגר בו מלחמה, ויתעללו בה, הנה חרחור הריב הזלזול והבזיון
22 הם פעלים יוצאים, וכן והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אשר ת"א ותחסנון, וכן כלי עץ תתחטאו הכלים הם הנפעלים, וכן
23 עודך מסתולל בעמי הוא יוצא לאונקלוס ורש"י ורשב"ם), והמכוון לפי"ז במאמר ויתנכלו אותו להמיתו, באו עליו בערמה
24 לרמות אותו בדעתו, בכדי שידמה בנפשו מדבוריהם וממעשיהם שכוונתם להמיתו (זיא שטעללען זיך איהם אלס ווארען זיא
25 ארגליסטיג איהן צו טאדטען, זיא פערזעצטען איהן אין טיישענדער מיינונג טאדטען צו וואללען), ובא הכתוב הזה בתחלת
26 הספור להודיענו, שכל מה שיסופר אח"כ מדבוריהם וממעשיהם בענין זה, לא היה באמת בלב שלם ובנפש רע כ"א דבור ופעול
27 מדומה לעיני יוסף, וגם אם בשפתותיהם הוציאו בקול לאזני יוסף לשפוך דמו ארצה, לבם לא כן דמה באמת, רק כוונתם היתה
28 להפחידו ולהפיל עליו אימת מות, ולזה לא אמר הכתוב ויתנכלו עליו, שא"כ היה משמעותו מין הערמה הראשונה תוכו כברו
29 והוא להרגו באמת ע"י שסוי כלבים וכדומה להתראות בנגלה לנקיים, אבל אמר מלת אותו אשר יורה בכ"מ על הפעול, כי יוסף
30 היה הפעול מן הערמה, כמבואר, וכאשר יבאו לפנינו בביאור הכתובים הבאים בזה.

31 (יט) בעל החלומות. קראהו בעל החלומות שהוא בעל והשליט בם, החלומות לא באו לו מעצמם לולא היה רעיוניו תמיד
32 למשול בנו, לכן על משכבי' סליקו, דומה לזה נוקם ד' ובעל חמה, ואמרו בב"ר שאינו כבשר ודם שהחמה מושלת עליו לעשות
33 יותר מטבעו אבל הוא ית' הוא בעל החמה ואדון עלי' לקצר ולהאריך ולמנעה כרצונו (הנ"ל):

34 החלומות הלזה. לרש"ד מלת הלזה הוא לזכר העומד מרחוק, הזה לזכר הקרוב, ולנקבה הזאת, אבל הלז בלי ה"א באורו כמו
35 ההוא, ויאמר על הרחוק לזכר ונקבה, ע"כ. ומה יענה על ההר הטוב הזה, ועל לשונמית הזה (מ"ב ד'), אמנם לשון רש"י יותר
36 מדוייק שכ' (ש"א י"ד), כל הלז והלזה שבמקרא אינו לשון הזה (דיעזער), אלא מדבר שכנגדו (יענער), והוא מראהו באצבע,
37 ע"כ. ומקרא דדניאל (ח' ט"ז) ויקרא ויאמר גבריאל הבן להלז יראה בעליל שאינו מרוחק כ"כ עד שאין השמיעה תשלוט בו
38 (ע"ש רש"י), וא"כ היה יוסף יכול לשמוע הדברים אשר יצאו מפי אחיו לכו ונהרגוהו, וזאת היתה כוונת האחים כאשר יבואר.

39 (כ) לכו ונהרגוהו. אחרי שהודיעתנו התורה במאמר ויתנכלו, שלא היתה כוונת האחים להרגו באמת, כ"א לרמותו בדעתו
40 ולדמות שנמסר בידיים למיתה, ובלבם לא חשבו עליו רק להחרידו ולהפחידו אימת מות, ולנסות את מאמר חלומותיו אם הם
41 הרהורי ורעיוני לכו לבד או הן צודקות נבואיות (כמבואר במה שקדם), עתה חל עלינו להבין באמרם זה לכו ונהרגוהו וגו' מילי
42 דמשתמע ליתרי אפי, ובאמת הוא מאמר הסובל שתי כוונות מתחלפות משותפות בגנות ושבח, והוא זה: אופן הגנות הוא,

43 נהרגהו ממש בידיים לשלוח בו יד רצח, וכדי להסתיר ולהעלים מעשה הרצח נשליכהו באחת הבורות, ונאמר אסון קרהו בדרך
44 וחיה רעה אכלתהו, וסיימו דבריהם במליצת הקטנה ובדרך לעג, עתה אחרי נפלו בבאר שחת, על מי ימלוך, מי זה ישתחוה
45 אליו ומה תהיינה חלומותיו. הנה התכוונו האחים האלה להראות כדרך שופכי דמים באמת, לפרסם בקול זדון לבם עד שישמעם
46 יוסף וידמה בדעתו כי יפול בידיהם באמת למות, אמנם כמו שיובן אופן הגנת ממאמרם זה, ככה יובן בו אופן השבח, לפי
47 המסתתר המתעלם במחשבות לבכם שאינם רוצים רק לנסות דברי חלומותיו, והוא זה "ונהרגהו" נסבב עליו אופן שיוכל
48 למות בו, והוא כי נשליך אותו אל אחת הבורות מקום הסכנה אשר מדרך הטבע נוכל לומר עליו חיתו יער תאכלנו, ובזה נראה
49 בנסיון מה הנה חלומותיו, אם נבואיות או הרהורים בעלמא, כי אם הן רק מדומיות הנה גם אם ימות בבאר שחת אין חמס
50 בכפינו, כי לא שלחנו בו יד רצח ולא הכינו אותו מכת מות, כ"א גרמא בעלמא עשינו להביאו למקום הסכנה, להזכר לו שם עון
51 רשעו בהבאת דבה, וגירא דלי' הרגתהו ומידו זאת תהיה לו, כי מצד לישנא בישא גברא קטילא הוא, בן מות הוא מצד הבאת
52 הדבה, ולא יגרע גרמא דילי', ואם חלומותיו הן צודקת נבואיות הנה עצת ד' תקום, ואין מעצר להושיע נביאו המיועד להיות
53 מלך ומושל, ועתה אם ינצל מפח זה הטמון לרגליו, אז נדע כי יד ד' עשתה זאת, ופועל ידי יוצר, נרצה לקבלו עלינו למשול
54 ולמלוך עלינו, הנה בדרך השבח במאמר זה נבאר מלת "ונהרגהו" הגרם והסכה אל ההריגה והמיתה, כי כן מצאנו הרבה פעלים
55 שאין הוראתם פעולה ממשית רק שימת סבה וגרם אלי', כמו מעלתם בי (דברים ל"ב) פירש"י גרמתם למעול בי, וכן על אשר
56 לא קדשתם אותי פירש"י גרמתם שלא אתקדש, וכן אל תכריתו את שבט (במדבר ד') פירש"י אל תגרמו להם שימותו, וכן
57 אתם המתם את עם ד' (שם י"ז) דת"א אתון גרמתון דמית עם ד' ועל דוד שסבב סכובים להציג את אורי' מול פני המלחמה
58 נאמר (ש"ב י"ב) ואותו הרגת בחרב בני עמון, ויש פעלים דומים הרבה שהם פעלים מסבבים, והנה במאמר יהודה בזה הענין
59 "מה בצע כי נהרוג את אחינו", מלת נהרוג שם הוא לכל המפרשים ענין הגרם והסכה, ולזה אני אומר גם כאן מלת ונהרגהו פי'
60 ע"י הגרם והסכה, ובדרך זה הוי"ו של ונשליכהו הוא וי"ו מבארת משפט הקודם, המתורגם (נאמליך), כמו וי"ו של ועשה כרוב
61 אחד מקצה מזה (שמות כ"ה), וכן וכל פטר חמור, וכל פטר שגר בהמה, וכל בכור האדם, כל הווי"ן הם וי"ו הביאור אל הקודם
62 לו והעברת כל פטר רחם, ודומין לזה הרבה במקרא, זהו הנ"ל בכוונת דברי האחים, אחת דברו ושתיים זה שמענו מהם,
63 המדומה והנגלה מדבריהם לפי השקפה ראשונה, והמסתתר במחשבותיהם לפי המכוון באמת, וכמו שהודיעתנו התורה תחלה
64 במאמר ויתנכלו וגו', שהתיעצו כך ביניהם לדבר לפניו ולעשות עמו ענינים לרמותו ולהערימו, וכדמות רמז מצאתי לדברי אלה
65 במכדרשב"י, כי אמר שם על פ' זה משמעון ולוי דאינון מסיטרא דדינא קשי' נפקה רוגזא לתרין סטרין חד דאתברך וחד
66 דאתלטי, ע"ש קרוב לדברינו להבין במאמר האחים כונה משותפת בגנות ושבת.